

ყალბი ფულის საქმე (ბათუმი - XX საუკუნის დასაწყისი)
Case of fake money (Batumi - beginning of XX century)

ირინე ვარშალომიძე

სსიპ აჭარის მუზეუმი, ამირან კახიძის სახელობის
აჭარის არქეოლოგიური მუზეუმის მეცნიერმუშაკი
აკადემიური დოქტორი

ნინო ძნელაძე

სსიპ აჭარის მუზეუმი, ამირან კახიძის სახელობის
აჭარის არქეოლოგიური მუზეუმის უფროსი მეცნიერმუშაკი
აკადემიური დოქტორი

გიური ქათამაძე

ბსუ - ასოცირებული პროფესორი

IRINE VARSHALOMIDZE

LEPL Ajara Museum, Researcher of Amiran Kakhidze

Ajara Archa-eological Museum, PhD in History

NINO DZNELADZE

LEPL Ajara Museum, Senior Researcher of Amiran Kakhidze

Ajara Archaeological Museum, PhD in History

GIURI QATAMADZE

BSU - Assoc. Professor

DOI: <https://doi.org/10.52340/gmg2024.01.005>

აბსტრაქტი: ფულადი ნიშნების დამზადების პროცესი ხარისხისა და ღირებულების უზრუნველყოფისა და ფალსიფიკაციის თავიდან აცილების მიზნით ყოველთვის მკაცრად კონტროლდებოდა. ფულის გაყალბების საკითხი მწვავედ იდგა ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში და დიდი გასაქანი ჰპოვა მე-20 საუკუნეში, განსაკუთრებით პირველი და მეორე მსოფლიო ომების დროს. თითქმის ყველა ქვეყანა ცდილობდა დაებეჭდა მოწინააღმდეგე ქვეყნის ფულის ნიშნები და მიმოქცევაში გაშვებით ამ ქვეყნის ეკონომიკისათვის დიდი ზარალი მიეყენებინა. ზოგი ქვეყანა უფრო შორს მიდიოდა და მოკავშირე ქვეყნების ფულსაც აყალბებდა.

XIX ს-ის II ნახევარში ბათუმის, როგორც სავაჭრო-სატრანზიტო ქალაქის ფუნქციამ გამოიწვია სხვადასხვა ქვეყნების ფულადი ნიშნების მრავალფეროვნება. თავისუფალი ვაჭრობის და ფულადი მეურნეობის არნახულად განვითარებამ კი გამოიწვია ფალსიფიცირებული ფულის დაბეჭდვა და ტრიალი. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესო დოკუმენტები აღმოჩნდა დაცული აჭარის საარქივო სამმართველოში.

საკვანძო სიტყვები: ფული, ყალბი, ბათუმი, ბანკი, ბანკნოტი

Abstract: The production of currency has historically been subject to rigorous control mechanisms aimed at ensuring its quality, maintaining its value, and preventing counterfeiting. The phenomenon of currency falsification dates back to antiquity and gained significant momentum in the 20th century, particularly during the First and Second World Wars. Nearly all nations engaged in the strategic counterfeiting of enemy currencies, seeking to destabilize opposing economies through the introduction of forged banknotes into circulation. In certain instances, countries even extended such operations to include the currencies of their allies.

In the second half of the 19th century, Batumi's role as a trade and transit city led to a diversity of currencies from different countries. The rapid development of free trade and monetary systems also contributed to the print and the circulation of counterfeit money. Documents preserved in the Ajara Archival Department provide valuable information on this issue.

Key words: money, counterfeit, Batumi, bank, banknote

სტატია შესრულებულია შოთა რუსთაველის ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 2024-2025 წწ. მიზნობრივი სამეცნიერო-კვლევითი საგრანტო პროექტის ფარგლებში.

ფული ყველაზე უტყუარი დოკუმენტი და ისტორიული ძეგლია, რომელიც მოგვითხრობს მისი მოჭრის დროისათვის ქვეყნის განვითარების, ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობის შესახებ. ფულის ემისია სახელმწიფო კომპეტენციაა. ისტორიის მანძილზე, სხვადასხვა ქვეყნის მმართველები მკაცრად აკონტროლებდნენ მონეტების დამზადების პროცესს, ერთის მხრივ მონეტების ხარისხისა და ღირებულების უზრუნველყოფის, და, მეორეს მხრივ, ფულის გაყალბების (ანუ ფალსიფიკაციის) თავიდან აცილების მიზნით. ფულის გაყალბების საკითხი მწვავედ იდგა ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში, სადაც მკაცრი კონტროლის არარსებობის პირობებში, ხშირად ხდებოდა მონეტებში ძვირფასი ლითონის შემცველობის შემცირება და ამ გზით მონეტების გაყალბება. ყალბი ფულის დამზადებამ დიდი გასაქანი ჰპოვა მე-20 საუკუნეში. განსაკუთრებით პირველი და მეორე მსოფლიო ომების დროს. თითქმის ყველა ქვეყანა ცდილობდა დაებეჭდა მოწინააღმდეგე ქვეყნის ფულის ნიშნები და მიმოქცევაში გაეშვა, რითაც ქვეყნის ეკონომიკას დიდ ზარალს აყენებდა. ამ საქმეში ყველაზე წარმატებული გერმანია იყო, რომელიც მოკავშირე ქვეყნების ფულსაც კი აყალბებდა.

ფულადი მიმოქცევის კვლევა XIX ს-ის II ნახევარსა და XX ს-ის დასაწყისის ბათუმში, აქტუალური საკითხია, რადგან მჭიდროდაა დაკავშირებული აქ მიმდინარე გლობალურ ისტორიულ პროცესებთან და სრული ობიექტურობით ასახავს მას. აღნიშნული საკითხი საგანგებოდ არავის შეუსწავლია. საკითხის შესწავლისათვის ძირითადი ბაზაა ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის მუზეუმში დაცული ამავე პერიოდის ნუმისმატიკური მასალა. მონეტების შესწავლის შედეგად დადგინდა, რომ საკვლევ პერიოდში სამონეტო მიმოქცევაში დომინანტური იყო რუსული ფული, შემდეგ ოსმალური, ირანული, მიმოქცეოდა ევროპის წამყვანი ქვეყნებისა და მათი კოლონიების მონეტები [ვარშალომიძე, ძნელაძე, 2021:45/46]. XIX ს-ის II ნახევრის რუსეთის და ევროპის სხვადასხვა ქვეყნების ფულადი ნიშნების მრავალფეროვნება დაკავშირებული უნდა იყოს ბათუმის, როგორც სავაჭრო-სატრანზიტო ქალაქის ფუნქციასთან [ვარშალომიძე, ძნელაძე, 2021:45]. აქგამავალი სავაჭრო გზა ინგლისს ირანთან აკავშირებდა. მისი ხელსაყრელი ნავსადგური ინტენსიურ საქონელბრუნვასა და, შესაბამისად, უცხოური ფულის მიმოქცევას განაპირობებდა, რაც კიდევ უფრო გაიზარდა ბრიტანელთა ინიციატივით ქალაქის ერთი ნაწილის პორტო-ფრანკოდ გამოცხადების შემდეგ. 1878-1886 წწ-ში ბათუმში უბაჟო (თავისუფალი) საგარეო-ეკონომიკური ურთიერთობების რეჟიმი ფუნქციონირებდა. იგი გახდა სავაჭრო-სასაწყობო ცენტრი, სადაც ევროპული საქონლით ვაჭრობამხოლოდამზონაში შეიძლებოდა. აქშემოდოიდა რუსეთის, ავსტრიის, საფრანგეთის, ოსმალეთის, ირანის, ინგლისის, ავსტრია-უნგრეთის, საბერძნეთის, გერმანიის გემები [სურგულაძე, 2008:272]. სავაჭრო ურთიერთობებს მოჰყვებოდა ამ ქვეყნების ფულადი ნიშნების შემოდინებაც [ვარშალომიძე, ძნელაძე, 2021:45]. ლიბერალური საგადასახადო რეჟიმის წყალობით, მაშინდელი რუსეთის იმპერიის ამ ნაკლებდასახლებული განაპირა პროვინციით დაინტერესდნენ ცნობილი ნავთობმრეწველი ინვესტორები. გაჩნდა მაშინდელ მსოფლიოში ყველაზე გრძელი - ბაქო-ბათუმის ნავთობსადენიც, რომელმაც ბათუმის ნავსადგურის ტვირთბრუნვა მნიშვნელოვნად გაზარდა. ნავსადგურში შემოსული გემების მომსახურება, საწყობების დაქირავება, ტრანზიტით საქონლის გატანა და ტრანსპორტირებისას მისი დაცვა ხარჯებთან იყო დაკავშირებული, რითაც სოლიდური თანხები შემოდოდა.

სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობების, კაპიტალისტური წარმოების განვითარებამ და ვაჭრობის გაფართოებამ გაზარდა კრედიტის მნიშვნელობა. დღის წესრიგში დადგა საბანკო სესხების საჭიროება. 1890 წელს ბათუმში ამოქმედდა თბილისის კომერციული ბანკის განყოფილება, რომელიც აქტიურად ჩაება ქალაქისა და ნავსადგურის ფინანსურ საქმიანობაში [ბენდიანიშვილი, 2008:259]. აჭარის არქივში (ფონდი №ი-45) დაცულია ბათუმში ბანკისათვის შენობის და მიწის გამოყოფის, დაარსებისა და ფუნქციონირების შესახებ საინტერესო მასალა.

ბათუმში თავისუფალი ვაჭრობის და ფულადი მეურნეობის არნახულად განვითარებამ გამოიწვია ფალსიფიცირებული ფულის ტრიალიც. აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მეტად ინფორმაციულია

აჭარის არქივში დაცული დოკუმენტები.

აჭარის საარქივო სამმართველოს მასალებში დაცულია დოკუმენტები გრიფით: საიდუმლოდ¹, სადაც მოცემულია ინფორმაცია სხვადასხვა ღირებულების მქონე (3, 5, 25 რუბლი) ყალბი საკრედიტო ბარათების შესახებ, სადაც დაწვრილებითაა აღწერილი ყველა დეტალი. მაგ. მე-19 რიგის გაყალბების მქონე 5 რუბლის ღირებულების ყალბი საკრედიტო ბარათების ქაღალდი სადა საფოსტოა, შიდა ნიშნები გაკეთებულია ჩაწნევის ხერხით. დაბეჭდილია ლითოგრაფიულად, გილიოტინირებული ბადის ორნამენტი და მორთულობა გაკეთებულია უხეშად და არასწორად: ბანკნოტის შუბლზე საგერზე არწივის ორივე მხარეს დეკორაცია შედგება არა წერტილოვანი ორნამენტისაგან, არამედ უწყესრიგოდაა გაფანტული. ორთავიანი არწივის მარცხენა თავი უფრო პატარაა, ვიდრე მარჯვენა. შრიფტი არასწორია, განსაკუთრებით ზურგის მხარეს, ორთოგრაფიული შეცდომებით (ტაბ. I,2). საკრედიტო ბარათების აღწერები დანართად ახლავს, მაგალითად, ფოთის პირველი კლასის საკარანტინო-საბაჟო კანტორის მიმართევებს (№2260, 6/08/1866, მიღებულია 1866 წლის 10 აგვისტოს) ნიკოლოზის საკარანტინო-საბაჟო საგუშაგოსადმი, რომელსაც თან ერთვის ზუსტი და დაუყოვნებლივი შესრულებისთვის ქუთაისის სამოქალაქო გუბერნატორის აღწერის ასლი, 1866 წლის ივლისის 14 რიცხვით დათარიღებული, №7011, მხარეში ყალბი საკრედიტო ბარათებისა და მონეტების შემოტანის წინააღმდეგ ზომების მიღების შესახებ (№2263 6/08/1866, მიღებულია 1866 წლის 10 აგვისტოს), რომელსაც თან ერთვის ცნობისათვის და სახელმძღვანელოდ მიმოქცევაში გამოჩენილი ყალბი საკრედიტო ბარათების აღწერილობის თითო ეგზემპლარი. აღწერებში მითითებულია, რომ წყლის ნიშნები ორიგინალისას მიმსგავსებულია პემზის მეშვეობით და წყლის ნიშნები და ბეჭედი კარგადაა შესრულებული (ტაბ. I, 3).

გარდა უცხოეთიდან შემოსული ბანკნოტებისა, ყალბი ფული იბეჭდებოდა ჩვენს რეგიონშიც. საარქივო დოკუმენტაციამ გამოკვეთა ყალბი ფულის საქმე ბათუმში². საქმესთან დაკავშირებით პირველი დოკუმენტი 16 ივნისის №5749 ტელეგრამაზე პასუხია: სამტრედიაში ქუთაისის ადმინისტრაციის მიერ დაკავებულმა მოქალაქე ხურცილავამ ჩვენებაზე თქვა, რომ დაზგა ყალბი საკრედიტო ბარათების ფაბრიკაციისათვის ინახება ორთაბათუმში, მემედ ფაღავას სახლში. 16 ივნისს ჩხრეკის შედეგად ვერაფერი იპოვეს. შეხედნენ მემედ ინან-ოღლის, რომელმაც 25 რუბლის სანაცვლოდ მიუთითა ადგილი, სადაც ინახებოდა დაზგა: ალექსი გაგუას³ სახლი ბარცხანაში.

16/06/1908 №129 სამხედრო სამმართველოს ბათუმის ოლქის უფროსის პატაკიდან ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორისა და ქ. ბათუმისა და კინტრიშის უზნის მთავარსარდლისადმი, ჩანს, რომ ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორის მიერ გამოგზავნილი პრისტავის ფაქულისა და მილიციის იუნკერ იუსუფ-ბეგ აზაბ-აღაზადეს მეთაურობით ჩატარდა ჩხრეკა სოფ. ბარცხანასა და ორთაბათუმში შესული ინფორმაციის საფუძველზე (ტაბ. I, 1-2). ჭყონიას კუთვნილი ნაკვეთის არენდატორს, გოგუას (!) აღმოუჩინეს სამხარეულოში, მიწაში ჩაფლული ლითოგრაფიული დაზგა 2 დიდი და 1 პატარა ლითოგრაფიული ქვით, რომელიც, როგორც ჩანს, 100-რუბლიანი ყალბი საკრედიტო ბარათის ფაბრიკაციისთვის იყო გამოყენებული, რომელიც ამ დროისათვის დიდი რაოდენობით იყო მიმოქცევაში ქუთაისის გუბერნიაში (4000 რუბლი ქუთაისში და 16000 - სამტრედიაში). ქუთაისის აგენტურაში არსებული ინფორმაციით, ეს ფული იბეჭდებოდა სამმართველოში დაშლილ მდგომარეობაში მყოფ დაზგასა და ქვებზე. დააკავეს: ჭყონიას ნაკვეთის არენდატორი ალქსანდრე გოგუა, რომელიც მიწაში მაღავდა დაზგას, მისი ცოლისძმა პარმენ ჩიხვაია, ასევე, მეტყევე მიხაკო ყრუაშვილი, რომელმაც ჩამოუტანა გოგუას ურმით დაზგა (ყველა დოკუმენტში ხაზგასმულია, რომ არ არის განსაზღვრული საიდან ჩამოიტანეს დაზგა, რაც მნიშვნელოვანი ინფორმაცია უნდა ყოფილიყო გამომძიებლისათვის), რომლებიც გადაიყვანეს ბათუმის მესამე უზნის გამომძიებელთან.

ქუთაისის გუბერნატორის კანცელარიის (№3456/22 ივნისი 1908 წ.) ბათუმის სამხედრო გუბერნატორისადმი მიმართვაში ჩანს, რომ 3 და 100 რუბლის ღირებულების ყალბი ბანკნოტების საქმეში მონაწილეობენ: 1/იოსიფ კიკნაძე, მოვაჭრე ბათუმში, რომელსაც აღმოუჩინეს 15000 რუბლის ოდენობით 3 რუბლიანი ბარათები; 2/ვინმე პავლე, წიგნის მაღაზიის მფლობელი სოფ. ნურიში; 3/ვინმე ივანე, მცხ. ბათუმში პოლიციის მეორე უზნის გვერდით. საბეჭდო მანქანაზე მუშაობდნენ: სამსონ

1. ასსცსა, ფონდი №1-13, აღწერა №2, საქმე №3, ფ. 2, 4, 6; ფონდი №1-13, აღწერა №2, საქმე №4, ფ. 10, 12-13

2. ასსცსა, ფონდი №1-1; აღწერა №1; საქმე №344

3. გვარი „გოგუა“ დოკუმენტაციაში ასევე გვხვდება ფორმით „გოგუა“, რაც ორი სხვადასხვა გვარია, მაგრამ რუსულენოვანი ჩინოვნიკებისათვის ხმოვნების ამ მონაცვლეობას არსებითი მნიშვნელობა არ ჰქონდა.

მორჟანოვი (მორჟანაშვილი), მცხოვრები თბილისში ოჯახით, ასევე, ვინმე ჩინჩაია⁴, რომელსაც იცნობს პრისტავი ჩხიკვაძე. ქვები, საღებავი და მანქანის ხრახნები ინახება ბარცხანაში (პარცხანა!), ადგილის მითითება შეუძლიათ ქუთაისის ოხრანის მმართველს იუსუფ ბეგ აზამ-მაგომედ-ზადეს და სტრაჟნიკ⁵ აირაპეტ მანუკოს.

1908 წელს 29 ივნისს ქუთაისის გუბერნიის სტრაჟნიკ მამეტ იკაკ-ოღლი ფაღავას მითითებით გაიჩხრიკა ბაკულინის სახლი მისი და მისი მეუღლის ანა ბაკულინას (პირველი მეუღლის გვარი - ნელსკაია) თანდასწრებით, ყალბი საკრედიტო ბარათების ფაბრიკაციაში მონაწილეობის ბრალდების საფუძველზე. ჩხრეკისას გამოვლინდა დიდი რევოლვერი შენახვის ნებარვის გარეშე სამი ვაზნით, ორი ნასროლი მასრა, 2 ლითოგრაფიული ლილვი, 1 საღებავის შემრევი აპარატი (краскотерка), 3 დანა, 1 დაფა (დაზგის), 2 სქელი მქრქალი (матовое) მინა, 12 ქილა საღებავით, 3 ფანქარი და 1 ფუნჯი, 2 რკინის ქანჩი (როგორც ჩანს, ნაპოვნი ლითოგრაფიული მანქანის), ქაღალდის 1 ტომარა საღებავით, ლითოგრაფიული დაზგის 16 პატარა ზომის და 1 დიდი ზომის ხრახნი, თუჯის 2 გრდემლი და რკინის 11 წვრილი ნაწილი.

ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორის კანცელარიის 1908 წლის 7 ივლისით დათარიღებული №827 მინაწერი (რეზოლუცია 30/VI.) 16 ივნისის №129 პატაკის მიხედვით ბარცხანაში იგნატი ივანეს ძე ბაკულინის სახლის ჩხრეკის თანდართული ოქმის ასლით, ოქმში ნახსენები ნივთები გადაგზავნილია განსაკუთრებულ საქმეთა გამომძიებელ ბოიკოსთან, გარდა რევოლვერისა, რომლის კონფისკაციის ნებართვას ითხოვს და ბრძანებას დაეკისროს ბაკულინს მკაცრი ადმინისტრაციული სასჯელი შესაბამისი მოწმობის გარეშე რევოლვერის შენახვისა და ტარების გამო ბათუმის ოლქის უფროსი, პოდპოლკოვნიკი დიატლოვი.

1908 წ. 14 ივლისის ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორის გენერალ-ლეიტენანტი ფონ-პარკაუს დადგენილების თანახმად, წარმოდგენილი დოკუმენტაციის საფუძველზე ბაკულინს მიესაჯა 3 თვე პატიმრობა დაკავების დღიდან, ხოლო რევოლვერი ჩამოერთვა.

ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორისა და ქ. ბათუმისა და კინტრიშის უბნის მთავარსარდლისადმი პატაკიდან (24 ივლისი 1908 წ.) ჩანს, რომ 16 ივნისს ორთაბათუმში, გაგუას სახლში აღმოჩენილი ლითოგრაფიული დაზგის ნაწილი ინახება ყოროლისთავში, აგენტი-მცველის მეშვეობით ინან-ოღლის მამის, შირინ ინან-ოღლის სახლში, ჩხრეკისას აღმოჩენილია ბანკნოტების სამრობი მანქანა მოწყობილობებით, მარტინის ტიპის იარაღი, და ხიშტი №188297. შირინ ინან-ოღლიზე ადმინისტრაციული ჯარიმის მოთხოვნა უსაბუთო იარაღის შენახვისა და ტარებისათვის.

ბოლო ინფორმაცია ყალბი ფულის საქმესთან დაკავშირებით სამხედრო გუბერნატორის №1625/11 აგვისტო 1908 წ. დათარიღებული წერილია ქუთაისის ოლქის საოლქო სასამართლოს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი საქმეების გამომძიებლისადმი, რომელიც ინტერესდება ყალბი ფულის საქმესთან დაკავშირებული პირების იოსებ ანტონის ძე ქინქლაძისა და ფილიპე იესეს ძე გიორგაძის ბედი, არიან თუ არა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემული, რაზედაც იღებს გამომძიებელ ბოიკოს პასუხს, რომ დასახელებული პირები მიცემული არიან სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში და არ ექვემდებარებიან ბათუმის ციხიდან გათავისუფლებას.

როგორც დოკუმენტებიდან ჩანს, ბათუმში ყალბი ფულის ბეჭდვის შემთხვევა იყო ორგანიზებული და კარგად მომზადებული ჯგუფური დანაშაული, რომელშიც არაერთი პირი მონაწილეობდა. უნდა ითქვას, რომ მსგავსი სურათი შეიმჩნეოდა რუსეთის იმპერიის ბევრ გუბერნიაში. იყო როგორც ერთეული, ისე მასობრივი გაყალბების შემთხვევები [Lobov, 2017:112]. მეფის მთავრობა XIX ს 60–იან წლებში ქაღალდის ნიშნების დასაცავად მიმართავდა აქტიურ ზომებს: ხშირად იცვლებოდა კუპიურების დიზაინი, დაიწყეს ძვირადღირებული მეტალოგრაფიული ბეჭდვის მეთოდის გამოყენება, რასაც პასუხად მოყვა გაყალბებული ფულის დამზადების ისეთი მაღალი ხარისხი, რომ 1866 წლის 50 რუბლის ღირებულების ბანკნოტების ტირაჟი შეწყდა [Lobov, 2017:112]. სახელმწიფოს მიერ 25 და 50 რუბლიანი ყალბი ბანკნოტების ამოღების შემდეგ სტატისტიკამ აჩვენა, რომ ფინანსურ ნაკადში მოძრაობდა დაახლოებით 70 მლნ მანეთის ღირებულების მქონე ყალბი ბანკნოტები. XIX ს 90–იან წლებში, გამოიყენებოდა საკმაოდ შრომატევადი, მაღალტექნოლოგიური ტიპოგრაფიული მეთოდი. საიმედოდ და გაყალბებისგან დაცულად ითვლებოდა ივან ორლოვის მიერ 1890 წ. გამოგონებული ერთგასვლიანი

4. გვარი „ჩინჩაია“ არ არის ცნობილი. შესაძლოა, იშვიათი გვარია ან ამ შემთხვევაშიც გვარი დაუდევრადაა ჩაწერილი

5. იმპერიული რუსეთის გუბერნიის პოლიციის რიგითი, პატრულის ფუნქციით

მრავალფერიანი ბეჭდვა სახელმწიფო ვალუტის დასამზადებლად, ე. წ. „ორლოვური ბეჭდვა“ [Углева, 2011:413]. ეს განსაკუთრებით იცავდა გაყალბებისაგან 50, 100 და 200 რუბლის ღირებულების კუპიურებს, შესაბამისად, იმატა დაბალი ნომინალების გაყალბების რიცხვმა, რაც კარგად ჩანს ჩვენი მასალიდანაც (კუპიურების ნომინალის ჩამონათვალი საკარანტინო-საბაჟო კანტორის სხვადასხვა საგუშაგოებისადმი მიმართვებიდან). რასაკვირველია, განსაკუთრებით დახელოვნებულმა გამყალბებლებმა ორლოვის მეთოდიკა შეისწავლეს და აითვისეს, მაგრამ ამისათვის ჯგუფებად (!) მუშაობა და ზუსტი მოწყობილობები იყო საჭირო. მექანიზმის ცალკეულ ნაწილებს ისინი უკვეთავდნენ სხვადასხვა ქალაქების (ბერლინი, ლაიპციგი, ჰანოვერი) ქარხნებში, რაც ეჭვს არ ბადებდა ამ ნაწილების გამოყენების საბოლოო მიზანზე.

ბათუმის „ყალბი ფულის საქმე“ სახავს პერსპექტივებს შემდგომი კვლევისათვის აჭარის მუზეუმში რუსეთის იმპერიის ყალბი ბანკნოტებისა და მონეტების იდენტიფიცირების, შესწავლისა და სამეცნიერო მიმოქცევაში დანერგვის კუთხით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საარქივო სამმართველოს ცენტრალური არქივი (ასსცსა), ფონდები №ი-13, ი-1
2. ბენდიანიშვილი ა. (2008), ვაჭრობა და საბანკო-საკრედიტო ურთიერთობანი, სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, III , ბათუმი
3. ვარშალომიძე ი., ძნელაძე ნ. (2021), ხარიტონ ახვლედიანის სახელობის აჭარის მუზეუმში დაცული მონეტების კატალოგი, ბათუმი
4. სურგულაძე ა. (2008), პორტო-ფრანკო ბათუმში, სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, III, ბათუმი
5. Углева Е.Ю. (2011), Способы подделки и защиты бумажных денежных знаков: история и современность, Вестник Нижегородской академии МВД России, №1(14), с. 411-415
6. Lobov A.V. (2017), On The Issue of Fake Money History And Financial Tools in The Russian Empire (1861-1917) <https://doi.org/10.23670/IRJ.2017.58.033>

[illegible]

Вони змії станки і камуфляж.

Заявляючи, арештатор участка Теодор-Ан-
сандр Гогуа, іранський у себе станокъ запорни-
чимъ, а его турки Пармента Чихая, а також при-
везли зтого станокъ къ Гогуа незвідомо откуда
на своєї арбі подорожників Милано Крушанин вхо-
дять сямъ пропозитіями черезъ Колоніальнаго тор-
гатука саванатоли 3-го астуконого участка.

О чомъ доводу закону Превосходительства.

ПОДРОБНОСТИ *Рисунг*

Президентовъ.
Колоніальні Секретарі *Krugman*

Копия
Секретно 12

Описание
Рамки для кредитных билетов
3 рубл. достоинством,
19 года подделки.

Бумага обыкновенная полая,
в которой внутренние знаки
произведены вдавливании.
Весь билет напечатан много-
цветным способом.
Узоры шелковистой стили
и украшенные орнаменты довольно
узор и неграмотно. Мелк на-
прямую: овальные украшения

//

[illegible]